

Figamá (Ponsich, *Top.*, 121). A l'E. de *Figamar* el cadastre d'Aiguatèbia (a. 1827) posa «Serra de *Figuemalou de Clavera*», en el límit amb Talau i Llar (xxiii, 200), que pot sortir d'un dim. del mateix nom, o bé de FICU DE AMARORE (d'*amargor*) amb dissimilació *-r-r > -l-r*. Denominacions paraleles: *Vitamarios* a. 1011, lloc no identificat en el Conflent (Ponsich, *Top.*, 130): VITES AMARAS o en genitiu plural PAGUS VITUM AMARUM 'vinya o parra borda'. *Estanyamar* val., maresma en el te. de Sueca (xxxI, 365) perquè hi entra aigua marina més amarga i salobre que la resta de l'Albufera, STAGNUM AMARUM.

¹ El més notable en aquest nom de lloc no és que parteixi del d'una font, puix que aquesta és la deu inicial d'un riu, el Cànyoles, però sí que fóra ben estrany que fos per una sola figuera, per més fèrtil i coneguda que hagi estat. Cal sospitar que ja vingui del llatí local FONTE FIC(U)ARIA, diguem 'la font figuerenca, la de les figueres' alludint a pluralitat de FICŪS: mot que significava 'figuera' en llatí antic. — ² GGC, Bna. 216. No és cert que sigui un poble empordanès agre. a Palamós (com diu *AlcM*) i d'ell ho han repetit d'altres. És un malentès amb la pda. *Figaró* de Segarra (causat perquè allí mateix, en te. ja de Freixenet, hi ha un santuari de Palamós, homònim del Palamós empordanès).

Figueres, Figuerola, Figuerosa, V. Figuera Filar, Vila ~, V. Vila-(S)

FILELLA

Castell i santuari antics i avui pda. rural de La Noguera, en el te. de Belcaire o entre aquest i Vallfogona i Linyola.

Consta ara com a gran partida de regatge del canal d'Urgell, pertanyent a la Quarta Agrupació o Sindicat del Canal, citada en la llista d'aquests sectors de regatge, entremig i després de La Sentiu i La Ràpita i abans de Gallifàs, Belcaire i Bellmunt: GGC Lda., p. 65); per a l'extensió d'aquesta agrupació, veg. el mapa al 200.000; *ibid.* p. 62-63.

En un doc. de 1533 consta, segons Reig Vilardell (*Monogr. de Cat.* II, 219), que llavors Belcaire era sufragània de Sant Salvador de Filella.

MENCIONS ANT. 1091, com afr. S. de Belcaire: «ipsa almunia de *Alfiz* et de *Filela*», citades junt amb *Pedris* [que és 3 k. O. de Belcaire], *Cart.* de Tavèrnoles (p. 102.3, 26); 1139: *Filellas* (imprès *Fileloas*) (Font Rius, *C. d. p.*, § 57); c. 1180: *Filela* (*ibid.*, § 168.4f.). «En 1202 i 1207 era preceptor de la --- casa de l'Hospital, a Lleida, frare Esteve de *Filella* o *Fileta*» [err. lect. per *-ela*]; «en 1212 --- frares G. de *Liminyana* i Joan d'*Alòs*» (MiretS, *Templ.*, p. 190); 1359: Cas-tell de *Filela*, 11 focs (cit. junt amb Vallfogona) (*Co-DoACA* XII, 26).

ETIM. Sens dubte aràbiga (així E.T.C. I, 265.28), com escau a l'*almúnia* del doc. de 1091 i tal com gran part dels NLL circumdants: *La Ràpita, Butsènit, Ga-*

llifàs, Fondarella, Alcoletge, Sidamon, i (supra) *Alfiz*. I així no vacillem, en concret, a equiparar-lo amb *Firella* de Felanitx (vol. I, 145) i amb el grup val. entorn d'*Alfulell* (s. v., vol. II), amb les seves variants dissimilades *Finell, Finello* (121b47.49).

Com s'indica en aquells articles es tracta de l'àr. *ḥilāl* 'espina', 'escletxa', 'mena de jonc', en la forma de nom d'unitat *ḥilāla*: d'aquell vénen el cast. *alfiler* (*DECH*), i les variants, de tipus *Finell, Alfulell*; del nom d'unitat en *-a*, el mall. *Firella* i el present *Filella*, si bé adaptats a la terminació cat. corrent *-ella, -ell*. De les fonts aràbigues fem memòria: *ḥilil*: «alfilel» (*PAlc*, 97b40); *ḥilāl*: «spina» (*RMA*, 397.3f.); *ḥilāl*: «épingle», «cure-dent» (Dozy, *Suppl.* I, 386b); amb un «nom d'unité» *ḥilāla*, pl. *ḥilālāt* (Boqtor), «espèce de jonc» (1001 Nits).

Com que el *ḥ* també dóna de vegades *g* (*galatxo, garrofa, galze, galzerans*) és possible que tingui la mateixa etimologia *La Guilella*, partida del te. de Barbens (altres han escrit *Aguilella*), situada uns 12 k. al SE. de *Filella*, amb la qual quasi podríem dir que fa joc, perquè és una de les zones de regatge de 3a. agrupació (GGC, 65),¹ encara que també hi haurà contribuït *àguila*; però pel fet que partint d'*AQUILA*, la terminació *-ella* no s'explica naturalment, és versemblant que aquesta influència sigui només en qualitat d'etim. popular.

Altres parònims que semblen del mateix origen: *La Serreta de Fiella* (*fiēla*), a la Pobla de la Granadella (uns 50 k. al SSO.) (XII, 15.11), que essent nom d'una careneta li escau el sentit d'*'espina'*: i aquí tindríem una dissimilació de la *-l-*, distinta però paral·lela a les que hem registrat en *Firella, Finell* (¿potser passant per *ḫ*?). En fi, potser *Filiel* «lugar» al SO. d'Astorga, del qual dóna alguna explicació Mz.Pi. (*Orig.* I, p. 202).

¹ Escrit aquí *La Aguilera*, però *Guilella* a la p. 260, on diu que ja figuraria com *Agilela* a la consagració de Guissona de 1099 (?).

FILIA

És una grossa vall, als termes de Cabdella-Manyanet-Taüll, que s'ajunta amb les que baixen del circ lacustre d'Oest a Est (1953; LI, XIII, 150). És també nom de riu i d'estany. D'acord amb la *Gran Enc. Cat.* (s. v.) hi ha el riu de *Filià* o de *Felià*, «afluent, per la dreta, del Flamicell, al qual desguassa, conjuntament amb el Riquerna, sota Cabdella (Pallars Jussà). A la seva capçalera hi ha l'estany de *Filià*. Per aquesta vall passa el camí que va de la vall Fosca a la de Boí pel port de *Filià* (2393 m. alt.)». D'altra banda hi ha una *collada de Filià*, al terme de Figols de la Conca, un poc al Nord-est del poble (1957; XVIII, 103).

DOC. ANT. Apareix documentat l'any 1178: «nostros estivas integriter quas habemus in termino Capdele et in *Filida* --- et damus etiam castrum *Podii Capdele* ---» [Espui] (Miret, *Templ.H.*, 135).

ETIM. La menció de 1178, és a dir *Filià*, ens guia cap a una base ll. *FILITIĀNU (deriv. d'un NP *FILI-